

Anmeldelser

Torben K. Jensen og Tommy J. Johnsen, *Sundhedsfremme i teori og praksis – en lære-, debat- og brugsbog på grundlag af teori og praksisbeskrivelser*, Sundhedsfremmeafdelingen Ringkjøbing Amt, 2000 (2. oplag udgivet på forlaget Philosophia 2000), 244 s., kr. 260,00.

Der udgives for tiden adskillige hyldemeter litteratur om sundhedsfremme. Det markerer en forskydning fra den tidligere negative forebyggelsesstrategi, der ville forhindre sygdomme i at opstå, til en positiv strategi for at skabe modstandskraft. Udgangspunktet i litteraturen er oftest et ønske om at udvide det biomedicinske sundhedsbegreb, der primært fokuserer på fraværet af fysiske lidelser. Eksempelvis dækker WHO's definition intet mindre end "en tilstand karakteriseret ved fuldstændigt legemligt, psykisk og socialt velbefindende". Samtidig er der inden for de seneste tre årtier udviklet en særdisciplin ved navn sundhedspædagogik, der siden sin fødsel har set det som sin opgave at gøre opmærksom på et personligt ansvar for sundheden. En evig grublen blandt sundhedspraktikerne er, hvorfor folk ikke gør det, de selv ved er bedst. Hvad bestemmer sundhedsadfærden, hvis det ikke er oplysning?

Nærværende bog giver en række nye bud på disse spørgsmål. Grundlaget er dels Anton Antonovskys psykologisk funderede sundhedsteori, dels en kvalitativ undersøgelse af, hvad offentligt ansatte med sundhed som profession og kald forstår ved sundhed og sundhedsfremme i praksis. Det specielle ved forfatterens udgangspunkt er her, at de hverken accepterer en biomedicinsk definition af sundhed eller søger en konstruktivistisk tilgang, der ville hæfte sig ved tendensen til at sætte betegnelsen sundhed på alt godt i verden. De mener nemlig, at der rent faktisk kan findes et præcist sundhedsbegreb i mødet mellem sundhedspraktikerne og borgerne. Det nye er, at sundhed ikke længere er det fysiske helbred *plus* noget mere, men noget andet end det. Sundhed er en følelse af sammenhæng, der igen består af *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*. Med bogens mange udpluk fra de kvalitative interviews gives der unægtelig et rigt indblik i, hvordan sundhedspraktikere bedriver og beskriver deres arbejde, hvor det ikke så meget handler om at formidle viden som om at "koble" til borgeren og gøre "menneskearbejde", således at vedkommende kommer til selv at ville sundheden.

Der leveres altså et indholdsrigt stykke professionssociologi, men det er mere tvivlsomt, om der opnås den ønskede præcision af sundhedsbegrebet. Eksempelvis rapporteres historien om en 8.-klasses dreng, der angiveligt fremmer sin sundhed, da han begynder at lave sine engelsk- og tysklektier i skolen, så han får mere tid til sin knallert derhjemme. Hvis det er sundhed, hvad er så ikke? Der skæres igennem bogen mange argumenter over denne samme melodi, at alting ville gå langt bedre, hvis blot vi så det fra den positive side. Det kan skyldes forfatterens troskab mod sundhedspraktikernes eget sprog, men det er unægtelig problematisk at bygge en sundhedsteori på klichéer, såsom at man hellere skal lære folk at

Anmeldelser

Torben K. Jensen og Tommy J. Johnsen, *Sundhedsfremme i teori og praksis – en lære-, debat- og brugsbog på grundlag af teori og praksisbeskrivelser*, Sundhedsfremmeafdelingen Ringkjøbing Amt, 2000 (2. oplag udgivet på forlaget Philosophia 2000), 244 s., kr. 260,00.

Der udgives for tiden adskillige hyldemeter litteratur om sundhedsfremme. Det markerer en forskydning fra den tidligere negative forebyggelsesstrategi, der ville forhindre sygdomme i at opstå, til en positiv strategi for at skabe modstandskraft. Udgangspunktet i litteraturen er oftest et ønske om at udvide det biomedicinske sundhedsbegreb, der primært fokuserer på fraværet af fysiske lidelser. Eksempelvis dækker WHO's definition intet mindre end "en tilstand karakteriseret ved fuldstændigt legemligt, psykisk og socialt velbefindende". Samtidig er der inden for de seneste tre årtier udviklet en særdisciplin ved navn sundhedspædagogik, der siden sin fødsel har set det som sin opgave at gøre opmærksom på et personligt ansvar for sundheden. En evig grublen blandt sundhedspraktikerne er, hvorfor folk ikke gør det, de selv ved er bedst. Hvad bestemmer sundhedsadfærden, hvis det ikke er oplysning?

Nærværende bog giver en række nye bud på disse spørgsmål. Grundlaget er dels Anton Antonovskys psykologisk funderede sundhedsteori, dels en kvalitativ undersøgelse af, hvad offentligt ansatte med sundhed som profession og kald forstår ved sundhed og sundhedsfremme i praksis. Det specielle ved forfatterens udgangspunkt er her, at de hverken accepterer en biomedicinsk definition af sundhed eller søger en konstruktivistisk tilgang, der ville hæfte sig ved tendensen til at sætte betegnelsen sundhed på alt godt i verden. De mener nemlig, at der rent faktisk kan findes et præcist sundhedsbegreb i mødet mellem sundhedspraktikerne og borgerne. Det nye er, at sundhed ikke længere er det fysiske helbred *plus* noget mere, men noget andet end det. Sundhed er en følelse af sammenhæng, der igen består af *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*. Med bogens mange udpluk fra de kvalitative interviews gives der unægtelig et rigt indblik i, hvordan sundhedspraktikere bedriver og beskriver deres arbejde, hvor det ikke så meget handler om at formidle viden som om at "koble" til borgeren og gøre "menneskearbejde", således at vedkommende kommer til selv at ville sundheden.

Der leveres altså et indholdsrigt stykke professionssociologi, men det er mere tvivlsomt, om der opnås den ønskede præcision af sundhedsbegrebet. Eksempelvis rapporteres historien om en 8.-klasses dreng, der angiveligt fremmer sin sundhed, da han begynder at lave sine engelsk- og tysklektier i skolen, så han får mere tid til sin knallert derhjemme. Hvis det er sundhed, hvad er så ikke? Der skæres igennem bogen mange argumenter over denne samme melodi, at alting ville gå langt bedre, hvis blot vi så det fra den positive side. Det kan skyldes forfatterens troskab mod sundhedspraktikernes eget sprog, men det er unægtelig problematisk at bygge en sundhedsteori på klichéer, såsom at man hellere skal lære folk at

svømme end at redde dem fra drukning, at man hellere skal være på vej mod noget end blot på vej væk, samt endelig at man ikke finder nøglerne, der hvor der tilfældigvis er lys, men der hvor de ligger.

Bogens argumentation er desuden karakteristisk derved, at dens teser er formuleret som kamppositioner imod andre opfattelser. Sundhedsfremme indebærer kamp om metoder, strategier, rolleopfattelser, opmærksomhed, kundskab samt ikke mindst en kamp om portrættering. Det er principielt et godt udgangspunkt, da det åbner for flere synsvinkler. Igen falder forfatterens kampe dog nemt ned i simple dikotomier mellem "os" og "de andre". Alle sundhedspraktikerne og forfatterne taler nærmest med én stemme imod "de andre", hvortil blandt andre skal regnes positivister, bureaukrater, "systemet" og lægevidenskaben. Det bliver et overkill, for er det ikke lige så meget denne holistiske tro på det positive menneskesyn som den af forfatterne skitserede systemtænkning, der i dag accepteres blindt? Det ender næsten i det sentimentale, når vi til sidst får beskrevet, at regeringens og systemets risikotænkning er funderet i *frygt*, mens praktikernes mulighedstænkning omvendt er bygget på *håb*.

Når forfatterne med henvisning til Hans-Georg Gadamer's hermeneutik lader deres horisont smelte sammen med praktikernes, så har det altså en pris. Den teoretiske afklaring af sundhedspraktikerens position i forhold til borgeren forbliver uvis. Det skænkes ikke en tanke, at der kunne være tale om en magtrelation, selv om sundhedsfremme i definitionen handler om at få folk til at gøre eller indse ting, de ellers ikke ville have gjort eller set, eventuelt formidlet over et stykke "menneskearbejde" på, hvad de selv vil. Der bruges to metaforer om relationen, nemlig dels "jordmoderen" – dvs. at hjælpe folk til at finde det, de allerede har i sig – og så "den trojanske hest" – dvs. at efterlade noget i dem, som pludselig springer ud af dem selv og sætter en kamp i gang – men forholdet imellem dem afklares ikke.

Forfatterne henter hjælp hos Jürgen Habermas og leverer en bredside af stereotyp kritik mod systemet for at kolonisere livsverdener. Omvendt er der et larmende fravær af kritik over for sundhedspraktikerne, hvilket kan lade sig gøre på grund af forfatterens stærkt problematiske (og ubegrundede) forudsætning om, at sundhedspraktikerne alene hører hjemme i livsverdensperspektivet. Men når praktikernes forstående indlevelse, deres positive menneskesyn og moralske velviljer ikke kun, men *også* er instrumenter – noget, hvis ikke ligefrem det eneste mulige, der får sundhedsfremmen til at "virke" – så er det jo ikke sammensmeltede livsverdener, der er tale om. Topmålet af systemkoloniseringen er netop der, hvor intimiseringen af klientforholdet antager en karakter, hvor borgeren ikke kan skelne mellem myndighed og venskab. Man kan sige meget om bureaukrater, men de tager i det mindste sjældent ud til borgerne og hjælper med julebagningen som del i en "koblingsstrategi" til en familie.

I forlængelse af den habermasianske analyse melder der sig et andet spørgsmål, der slet ikke berøres i bogen, nemlig omkring sundhedsfremmens *legitimitet*. Når sundhedsfremmen ikke længere er begrundet i et videnskabeligt sandhedsregime – i hvert fald ikke det biomedicinske – og heller ikke ifølge forfatterne kan regnes under staten – dvs. legitimeret i en folkesuverænitet – forekommer det rimeligt at gentænke, hvilken værdi den har for os. Kan sundheden begrunde sig selv?

Er det fremmende for følelsen af sammenhæng, livsglæde og livsmod at skulle bevidstgøres og ansvarliggøres derom? Er sundhedsfremme overhovedet sundt?

Lars Thorup Larsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jesper Ræbild og Holger Spangsberg Kristiansen, *Efterlønsreformen bag facaden – et sandt politisk drama*. København: Columbus, 2001, 126 s., kr. 145.00.

Efterlønsreformen, der blev forhandlet på plads i efteråret 1998, giver fortsat anledning til diskussion i medierne og vil bestemt få en fremtrædende plads i eftertidens fremstillinger af dansk politisk historie i 1990'erne. Jesper Ræbild og Holger Spangsbergs bog er det første forsøg på at bidrage til denne historieskrivning.

Bogen, der bygger på et speciale fra Aalborg Universitet, er opdelt i otte kapitler plus et forord af Mogens Lykketoft og et efterskrift fra forfatterne. Det første kapitel er en kort fremstilling af en række teoretiske modeller for den politiske beslutningsproces. Derpå følger et kapitel, der præsenterer de økonomiske motiver bag efterlønsreformen. Dette følges op af bogens kerne, nemlig fem kapitler der gennemgår beslutningsforløbet, fra regeringen internt begynder at diskutere reformen i august 1998 til den vedtages i Folketinget i april 1999. Endelig afsluttes bogen med et perspektiverende kapitel.

Emnet er bestemt spændende, men om bogen kan betegnes som vellykket afhænger i høj grad af, hvilke kriterier man anvender. Man kan vælge at se bogen som et journalistisk forsøg på simpelthen at afdække beslutningsforløbet. Set i det perspektiv er bogen fin nok. Den giver nogle detaljer om beslutningsforløbet, der ikke har været kendt i offentligheden før, uden at der dog er sprængstof i dem. Det har vel været kendt lige fra starten, at Mogens Lykketoft og Anders Fogh Rasmussen havde aftalt hovedlinjerne i forliget på en række hemmelige møder i efteråret 1998. Set som en samfundsvidenskabelig analyse, og som sådan skal bogen vel ses, når den bygger på et samfundsvidenskabeligt speciale og indledes med et teoretisk kapitel, har bogen imidlertid en række alvorlige svagheder.

Et problem er, at bogens teoretiske indledningskapitel har en noget uklar status. Gennemgangen af beslutningsmodellerne er o.k. Det store problem er, at beslutningsprocesmodellerne ikke anvendes til at analysere efterlønsforløbet. Det understreges tværtimod (p. 20), at analysen på baggrund af modellerne overlades til læseren. Det er vel sandsynligt, at analysen af beslutningsforløbet på baggrund af de teoretiske modeller af pladshensyn er blevet udeladt i forhold til specialet, men så havde bogen nok været bedre tjent med, at præsentationen af modellerne havde været helt udeladt.

Et andet væsentligt problem ved bogen er manglende overvejelser over det kilde-materiale, den bygger på. Bogen bygger i et vist omfang på avisartikler og andre skrevne kilder, men hovedkilderne er interviews med de centrale aktører i processen. Dog har stats- og økonomiministeren ikke ønsket at medvirke. Intetsteds i